

Dr hab. Teresa Smolińska, prof. UO
Katedra Kulturoznawstwa i Folklorystyki
Uniwersytet Opolski

O c e n a

rozprawy habilitacyjnej PhDr. Ivana Murina, PhD, pt. *Etnografia generačnej transmisie kultúry v lokálnom spoločenstve – antropologická perspektíva*. [Tj.] Habilitačná práca v odbore: Sociálni a kultúrní antropologie. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Praha 2017, 214 s., w tym: 16 fot.

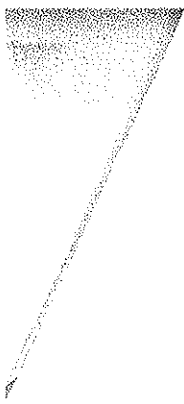
Rozpocznę od konstatacji: obserwując od wielu lat rozwój naukowy PhDr. Ivana Murina, PhD., uznaję, że podjęty przez Niego temat pracy habilitacyjnej jest logiczną konsekwencją krystalizacji i rozwijania Jego zainteresowań naukowych (od folklorystyki, etnografii do etnologii i antropologii) oraz budowania własnego warsztatu naukowego. Warsztatu – podkreślić to trzeba – mającego mocne podstawy w empirycznych badaniach terenowych. Dlatego też Jego wcześniejszą książkę pt. *Neverbálna komunikácia v ritualizovanom správaní* (2009) oceniam pozytywnie nie tylko ze względu na wartości naukowe i teoretyczne, ale i z racji pozyskanych materiałów terenowych oraz walorów edukacyjnych i dydaktycznych. Uważam, że Habilitant wiele zawdzięcza „szkole folklorystycznej” w Nitrze, z której wywodzi się, aktualnie poszerzając wyniesione stamtąd doświadczenia i dorobek własnymi badaniami i studiami. Tym samym tworzy się „portret” dobrze i – co podkreślam – nowocześnie wykształconego specjalisty. A rezultat jego twórczej kontynuacji szkoły w Nitrze wzbogacony wiedzą, wyniesioną ze „szkoły praskiej”, otrzymujemy w postaci przedłożonej do oceny monografii habilitacyjnej – studium antropologicznego o generacyjnej transmisji kultury w społeczności lokalnej.

Stawiam teraz pytanie zasadnicze: czy możemy w kategoriach sukcesu naukowego postrzegać podjęcie przez Niego, problematyki transmisji kultury na przykładzie „etnograficznego terenu”, jakim jest tu Severný Malohont, w pracy habilitacyjnej pt. *Etnografia generačnej transmisie kultúry v lokálnom spoločenstve – antropologická perspektíva*?

Pracę, liczącą 214 stron, tworzą wyraziste grupy problemowe, uporządkowane w 9 zróżnicowanych objętościowo rozdziałach, po kolei rozwijających i dopełniających tok analizy. Tytuł pracy habilitacyjnej odpowiada jej treści. Autor podjął cenną badawczą próbę całościowego oglądu złożonej problematyki na podstawie wieloletnich badań empirycznych prowadzonych w 9 wsiach. Rzecz jest uporządkowana kompozycyjnie, składa się ze *Wstępu* (s. 6-10), *Wprowadzenia* (s. 11-13), rozdziału I *Kultura w społeczności lokalnej* (s. 14-47), rozdziału II *Teoria transmisji kultury w społecznościach lokalnych* (s. 48-58), rozdziału III *Generacje* (s. 59-66), rozdziału IV *Wyznaczenie miejsc Severnego Malohontu jako wyjaśnionego terenu etnograficznego* (s. 67-86), rozdziału V *Charakter danych etnograficznych i ich analiza* (s. 87-100), rozdziału VI *Transmisja kultury lokalnej w Severnym Malohoncie i jej ilościowo-jakościowe wyjaśnienie* (s. 101-107), rozdziału VII *Sposoby transmisji kulturowej w Severnym Malohoncie – etnografia terenowa z zakodowaniem* (s. 108-166), rozdziału VIII *Transmisja kulturowa w społecznościach lokalnych* (s. 167-173), rozdziału IX *Generacje, dziedzictwo i transmisja kultury lokalnej, perspektywy zastosowania badań etnograficznych* (s. 174-177), *Zakończenia* (s. 178-184), *Streszczenia w j. angielskim* (s. 185-192), *Bibliografii i dokumentów* (s. 193-202, uwaga: nie rozumiem – żadnych dokumentów nie widziałam, natomiast na s. 88 jest bardzo dobra tabela nr 4: Tabulka primárnych dokumentov), *Indeksu rzeczowego* (s. 203-204). Całość wieńczy 3 załączniki (s. 205-214; tu: *etnograficzne źródła, prymarne dokumenty z terenu badań; statystyka etnograficznych analiz; fotodokumentacja badań terenowych, tzn. 16 interesujących fotografii*).

Jak widać, podstawę 6 rozdziałów (od rozdz. IV), dotyczących relacji, opisu i analizy konkretnych materiałów terenowych stanowią 3 poprzedzające je rozdziały, bez których tok analizy (wywód) Autora o prowadzonych badaniach byłby po prostu wadliwy. Celowo jednak podałam wykaz stron poszczególnych rozdziałów, aby uwidocznic moje wątpliwości związane ze zbyt dużymi dysproporcjami między kolejnymi partiami pracy. Uważam, że „rozdziały” liczące np. 6,5; 7,5; 8 lub kilka stron więcej można było połączyć...

Trzeba zgodzić się z Autorem, gdy uzasadnia „wybór tematu” podjętego w omawianej pracy, zwracając uwagę na dynamiczny proces zmian zachodzących współcześnie w kulturze. Uwagi Jego są dlatego tak istotne, bowiem uświadamia nam, że przeobrażenia tradycyjnej kultury dotyczą również małych środowisk, jest to ten sam rodzaj kultury konsumpcyjnej. I co ciekawe: te nowe przejawy kultury tworzą nowe konfiguracje kultur lokalnych. Poczynione przez Niego ustalenia we *Wstępie* i *Wprowadzeniu*, podanie celu swoich badań, obszaru, powoływanie się na europejskie konteksty są tu potrzebne i uzasadnione, bowiem

rzutują na wartość merytoryczną całej pracy. Określa tu również daty graniczne, wyznaczające okres prowadzonych badań empirycznych, gdy już w 1994 roku zainteresował się właśnie Malohontem w Słowacji Środkowej, a systematycznymi badaniami poświęconymi kulturze symbolicznej, jej transmisji itp. zjawiskom zajmuje się od 2004 roku. I jeszcze jedno – jak szczerze przyznaje – badania nie zawsze prowadził sam, ale i wspólnie ze współpracownikami i – co cenne – również ze studentami z trzech ośrodków naukowych: z Uniwersytetu św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Uniwersytetu Mateja Béla w Bańskiej Bystrzycy i Uniwersytetu Karola w Pradze. Takie wieloletnie i zbiorowe usadwienie badacza w terenie po prostu musi dobrze rokować.

W przeglądzie stanu badań o wymienionych pracach zdecydowało kryterium ich przydatności w dalszych analitycznych rozdziałach pracy, stąd obecność nie tylko klasyków europejskich, ale i badaczy słowackich oraz czeskich, także reprezentantów młodego pokolenia, by wymienić tu takie nazwiska, jak C. Lévi-Strauss, M. Halbwachs, J. Assmann, A. Assman, R. Boyd i P. Richerson, R. Chaskin, L. Rodseth, C. Geertz, J. Kandert, L. Šatava, A. Horalek, M. Leščák, V. Feglová, O. Danglová, P. Klobošická i wielu, wielu innych... Zwracam tu uwagę na osadzenie podjętych przez PhDr. Ivana Murina, PhD. zagadnień w antropologicznym kontekście, bowiem Jego analizy i interpretacje inspirowane są koncepcjami zaczerpniętymi z zachodniej literatury teoretycznej. I co ważne: potrafi on z niej twórczo korzystać, tworząc też własne koncepcje metodologiczne i teoretyczne. Jego badania nad zmianami w tradycyjnej kulturze, sposobami i przeobrażeniami transmisji kultury w społecznościach lokalnych, zmianami w kontaktowaniu społecznym nie tylko wśród Słowaków, ale i z uwzględnieniem specyfiki kulturowej badanego regionu, czyli także wśród Romów (zob. romska społeczność z Klenovca-Dolinki) musi budzić uznanie recenzentki. Warsztat naukowy Habilitanta tak właśnie postrzegam: teoretyczne walory jego pracy wynikają nie tylko z dobrej znajomości stanu badań oraz hipotez i tez innych badaczy, ale głównie z rzetelnej pracy w terenie (czyli z analizy materiałów pozyskanych w trakcie wywiadów, obserwacji – głównie obserwacji uczestniczącej oraz pochodzących ze źródeł zastanych i wywołanych). W mojej ocenie tego typu prace, wymagające nieopisanego trudu, czasu i nakładu finansowego, zasługują na szczególne wyróżnienie.

Uważam, że podstawę pracy naukowej antropologa stanowią założenia metodologiczne oraz charakterystyka obszaru badań. I tej ważnej zasady PhDr. Ivan Murin, PhD. przestrzega, pisząc o historycznych i demograficznych kontekstach badanych społeczności lokalnych w Kokavie nad Rimavicą, Klenowcu, Klenowcu-Dolince, Utekáču, Lomie nad Rimavicą i innych wsiach, o metodyce kodowania materiałów. I tak dochodzimy

do wniosku, że dominantą metodologiczną Jego działań jest przywiązywanie dużej wagi do pracy w terenie i pozyskiwania w ten sposób źródeł naukowych, co – jak wiadomo – determinuje dalszą procedurę badawczą. Zdaje się On bezustannie dbać w podjętej analizie o rozmaite detale, o udokumentowanie generacyjnej transmisji kultury w lokalnych społecznościach zarejestrowanymi w terenie materiałami. Świadczą o tym opracowane przez Niego interesujące tabele, schematy, mapy. Nie sposób nie zauważyć tu, że badacz potrafił jednak zgrabnie łączyć te materiały z ich interpretacją i po prostu trzeba tę manifestację jego znajomości badanego regionu zaakceptować. Habilitant, omawiając procesy adaptacji, bądź zaniku tradycyjnej kultury lokalnej w realiach współczesnej kultury i wszechobecnych procesów globalizacji, potwierdza je pozyskanymi materiałami terenowymi, przykładami zarejestrowanych wywiadów, fotografiami... Wtedy wyraźnie widać, jak bardzo Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół kultur tradycyjnych i ponowoczesnych.

Z wniosków (rozwinętych w 5. punktach), które Autor omawia w *Zakończeniu* jednoznacznie wynika, że wybór Severnego Malohontu jako obszaru badań antropologicznych okazuje się wyborem optymalnym z racji położenia geograficznego, etnicznego składu mieszkańców, ich funkcjonowania przez całe życie w małych zbiorowościach z racji takiego a nie innego ukształtowania terenu. Po prostu otrzymaliśmy wartościowy przykład generacyjnej transmisji kultury w małej społeczności.

Na koniec nie mogę pominąć podpowiedzi bibliograficznych, czy nie upomnieć się o znajomość pewnych opracowań związanych z prowadzonymi przez PhDr. Ivana Murina, PhD. badaniami. W starannie przygotowanej *Bibliografii* zabrakło mi interesujących prac zachodnich badaczy z zakresu metodologii badań terenowych (dzisiaj już klasyki), jak np.: Steinara Kvale o prowadzeniu wywiadów (w tym wywiadów fokusowych, 2007, wyd. polskie 2010), Michaela Angrosino o badaniach etnograficznych i obserwacyjnych (2007, wyd. polskie 2010), Davida Silvermana o interpretacji danych jakościowych (2001, wyd. polskie 2007), także polskiej pracy zbiorowej o etycznych problemach badań antropologicznych (pod red. K. Kaniowskiej i N. Modnickiej, Wrocław-Łódź 2010). Oczywiście, że w rozważaniach nad pamięcią w społeczności nie tylko lokalnej nie sposób pominąć klasycznych monografii Aleidy Assmann oraz Jana Assmanna (i Autor to czyni), ale zabrakło mi innych wartościowych prac, jak np. opublikowanych w Polsce: Kirsten Hastrup (*Przedstawianie przeszłości. Uwagi na temat mitu i historii*, „Polska Sztuka Ludowa. Konteksty” 1997, nr 1-2), Marcina Brockiego (*Semioza pamięci w etnografii*, ibidem, 2003, nr 3-4), Katarzyny Kaniowskiej (*Antropologia i problem pamięci* (ibidem, 2003, nr-3-4), czy pracy zbiorowej *Wobec przeszłości. Pamięć przeszłości jako element kultury współczesnej* (pod red. A.

Szpocińskiego, Warszawa 2005). Z pozycji Opola, miejsca mego zatrudnienia, choć wspomnę o wydanej ostatnio monografii profesorskiej Janiny Hajduk-Nijakowskiej (*Doświadczenie pamięci. Folklorystyczny kontekst opowieści wspomnieniowych*, Uniw. Opolski, Opole 2016), a z racji zainteresowań Autora również niewerbalną komunikacją dodam na koniec jeszcze jeden adres bibliograficzny z nadzieją, że Go zainteresuje (E. Głazewska, U. Kusio, *Komunikacja niewerbalna. Pleć i kultura. Wybór zagadnień*, Lublin 2012).

W swej ocenie pozwolę sobie na jeszcze jedną pozytywną uwagę tym razem wyłącznie z polskiej perspektywy, ponieważ ciągle jestem pod urokiem praktycznych umiejętności badaczy ze Słowacji. Habilitant jest przykładem pracownika naukowego potrafiącego łączyć wiedzę z jej upowszechnianiem i popularyzacją. Tak piszę, bowiem wielokrotnie byłam świadkiem takich praktyk w wykonaniu Habilitanta i do tej grupy praktyków słowackich zaliczam również PhDr. Ivana Murina, PhD. Jak widać, artystyczna działalność nie przeszkodziła Mu w rozwoju naukowym, a dodam, że popularnonaukowa i artystyczna aktywność w przypadku folklorysty i etnologa jest ważna i widziałam wielokrotnie podczas bytności w Kokavie nad Rimavicą, że tamtejsza społeczność lokalna darzy Habilitanta dużym zaufaniem. Byłam świadkiem Jego bardzo dobrych kontaktów z informatorami – depozytariuszami tradycji, znajomości terenu, to znaczy Severnego Malohontu, czyli tego obszaru, któremu teraz poświęcił swą pracę habilitacyjną. Doceniam i eksponuję tym samym tę twórczą i artystyczną część życiorysu PhDr. Ivana Murina, PhD., która dowodzi, że jako folklorysta, etnomuzykolog, etnograf, etnolog, antropolog jest nie tylko teoretykiem, prowadzącym badania zza biurka, ale teorię i transmisję kultury potrafi empirycznie i całkiem udanie wykorzystać jako animator kultury, a konkretnie jako świadomy swej wiedzy popularyzator nie tylko pieśni i muzyki tradycyjnej. W przypadku więc dyscypliny, jaką jest antropologia społeczna i kulturowa, pozytywnie postrzegam tego typu działalność popularyzatorską w zakresie promocji wiedzy o rodzimym dziedzictwie kulturowym.

Kończąc, stwierdzam, że praca habilitacyjna PhDr. Ivana Murina, PhD. pt. *Etnografia generacyjnej transmisji kultury v lokálnom spoločenstve – antropologická perspektíva* (Praha 2017, 214 s., w tym: 16 fol.) odpowiada wymaganiom stawianym rozprawom habilitacyjnym, jest na gruncie antropologii społecznej i kulturowej dokonaniem ważnym. Oceniam, że monografia ta w połączeniu z Jego dorobkiem naukowym uprawnia Go do ubiegania się o nadanie mu stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie antropologia społeczna i kulturowa. Przedłożona mi do recenzji monografia habilitacyjna autorstwa PhDr. Ivana Murina, PhD. pt. *Etnografia generacyjnej transmisji kultury v lokálnom spoločenstve* –

antropologiczną perspektywą świadczy bowiem o Jego konsekwentnym, twórczym rozwoju naukowym.

Z pełnym przekonaniem wnioskuję o nadanie PhDr. Ivanovi Murinovi, PhD. stopnia naukowego doktora habilitowanego w dyscyplinie antropologia społeczna i kulturowa.

Dr hab. Teresa Smolińska, prof. UO

Opole, 22 stycznia 2018 r.

